

До 70-річчя українського систематика та флориста Миколи Михайловича ФЕДОРОНЧУКА

За дверима його кабінету живе академічна тиша, яку час від часу порушують то шурхіт книжкових сторінок, то цокіт комп'ютерних клавіш. Він щоранку спішить до Інституту, а щовечора подовгу засиджується за рукописами. Його роботи з флористики, систематики та номенклатури рослин давно вже стали прикладом для молодших колег та учнів, а його наукова принциповість відома кожному, хто захищав дисертації в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України та багатьох інших спеціалізованих ботанічних радах України. Та хоча для молодших колег Микола Михайлович давно став тим науковим патріархом, без якого неможливо уявити відділ систематики та флористики судинних рослин Інституту ботаніки, ми все ж так мало знаємо про нього самого. Тож ювілей науковця – прекрасна нагода його привітати і ознайомити широку наукову громадськість з його здобутками та з його непересічною особистістю.

© І.І. ЧОРНЕЙ, І.Г. ОЛЬШАНСЬКИЙ, Н.М. ШИЯН,
О.І. КРАСНЯК, С.Л. МОСЯКІН, 2018

Микола Михайлович Федорончук народився 19 травня 1948 р. в селі Лука Городенківського р-ну Івано-Франківської області. Його дитинство пройшло разом з двома братами і сестрою в цьому мальовничому куточку Галичини, що лежить на березі одного зі звивів Дністра. По закінченню школи в 1968 р. він вступив до біологічного факультету Чернівецького державного університету. Серед його викладачів були відомі українські ботаніки І.В. Артемчук, З.Н. Горохова, Т.І. Солодкова, В.І. Стефаник. Микола Михайлович був одним з кращих студентів факультету і блискуче захистив дипломну роботу "Природні кормові угіддя колгоспу "17 вересня" (с. Марково) Богородчанського району Івано-Франківської області". У ній він наводить детальну геоботанічну характеристику кормових угідь, опис найхарактерніших фітоценозів, відомості про урожайність, рекомендації щодо їхнього поліпшення і раціонального використання. Керівником його дипломної роботи був відомий систематик і лукознавець, професор Іван Власович Артемчук, який і прищепив йому любов до наукової роботи. Отримавши диплом зі спеціальності "біолог, викладач біології і хімії", у 1972 р. Микола Михайлович починає свій трудовий шлях у Івано-Франківській філії Інституту "Укрземпроект" (зараз ДП "Івано-Франківський інститут землеустрою") на посаді інженера-лукознавця. Згодом у 1975 р. він приїздить до Києва і вступає до аспірантури Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР. За ініціативи тодішнього директора Інституту академіка Костянтина Меркурійовича Ситника, молодого аспіранта направляють до Ботанічного інституту ім. В.Л. Комарова (БІН, тепер м. Санкт-Петербург, РФ), де йому затверджують тему дисертаційного дослідження, а науковим керівником призначають академіка Армена Леоновича Тахтаджяна. Роки аспірантури для Миколи Михайловича стали тими "університетами", які сформували його як науковця. Експедиції до Алтаю, Сибіру, Середньої Азії та інших куточків колишнього СРСР розширили його уявлення про різноманіття рослинного світу, а ботанічна школа БІНу з високими вимогами і багаторічними традиціями

прищепила вимогливість до себе, скрупульозність в роботі та увагу до важливих "дрібниць", без яких не можливий справжній науковий пошук. Серед тих, хто мав особливий вплив на наукове зростання київського дослідника, варто згадати Віру Михайлівну Виноградову, яка неодноразово надавала консультативну допомогу під час досліджень Миколи Михайловича. Тож не дивно, що результатом їхньої співпраці став, серед іншого, опис нового виду *Stenocoelium popovii* V.M.Vinogr. & Fedor. (*Apiaceae*). Саме в Санкт-Петербурзі, колишньому Ленінграді, виходять друком перші роботи М.М. Федорончука з морфології, систематики та номенклатури родів *Trinia* Hoffm., *Rumia* Hoffm. та *Ledebouriella* H. Wolff (*Apiaceae*).

По закінченню аспірантури в 1978 р. Микола Михайлович працює на посаді інженера тодішнього відділу систематики і географії рослин Інституту ботаніки. Через рік він подає до захисту кандидатську дисертацію "Монографический обзор родов *Trinia* Hoffm., *Rumia* Hoffm. и *Ledebouriella* (Wolff) K.-Pol. (*Apiaceae*)" й успішно захищає її в БІНі (1979 р.). По тому його переведено

на посаду молодшого наукового співробітника Інституту, яку він обіймає до 1984 р. Унаслідок плідної праці Миколи Михайловича в царині систематики та флористики судинних рослин у 1984 р. його переведено на посаду старшого наукового, а після захисту докторської дисертації ("Родина *Caryophyllaceae* Juss. у флорі України: систематика, географія, історія розвитку", 2006 р.) у 2007 р. — на посаду провідного наукового співробітника того ж самого наукового підрозділу Інституту, до колективу якого він влився ще в 1975 р. Деякий час, не полишаючи роботи в Інституті ботаніки, Микола Михайлович викладав систематику рослин студентам Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Впродовж 1996–1997 рр. він працював у Головній екологічній інспекції Мінекобезпеки України.

Наукові інтереси ювіляра — це таксономія, номенклатура, фітогеографія судинних рослин, екологія та охорона рослинного світу. Микола Михайлович знаний в світі фахівець з систематики *Apiaceae*, *Caryophyllaceae*, *Rosaceae*, *Fabaceae* та інших груп квіткових рослин. Зокрема, М.М. Федорончуком описані види *Trinia biebersteinii* Fedor. та *Stenocoelium popovii* (*Apiaceae*), запропоновано понад п'ятдесят номенклатурних комбінацій у межах родів *Trinia* (*Apiaceae*), *Atocion*, *Dianthus*, *Gypsophyla*, *Silene* та ін. (*Caryophyllaceae*), *Vicia* (*Fabaceae*), *Aria* (*Rosaceae*) та інших, типіфіковано багато назв рослин, описаних як з України, так і з-поза її меж.

За час роботи в Інституті ботаніки як ключовий науковець він брав участь у виконанні основних наукових тем відділу та госпдогвірних тематик. Значний внесок зробив ювіляр у справу охорони рослинного світу. Зокрема, він був членом редакційної комісії при підготовці третього видання "Червоної книги України. Рослинний світ" (2009) та підготував близько 40 нарисів про рідкісні види рослин для цього видання. Працював Микола Михайлович і як керівник тем з питань створення кадастру рідкісних видів рослин та розробки проекту екомережі, що увійшла до Слобожансько-Галицького екокоридору, а також здійснив картування ареалів низки видів судинних рослин. Він був одним з ініціаторів створення національного природного парку в Переяслав-

Хмельницькому районі Київської області. У дещо іншому обсязі, ніж було плановано науковцями, тут було створено Національний природний парк "Білоозерський". Разом з академіком Я.П. Дідухом та іншими співавторами ним опрацьовані родини *Caryophyllaceae*, *Cactaceae*, *Nyctaginaceae*, *Molluginaceae* та *Portulacaceae* до третього тому фундаментального видання "Екофлора України" (2002). Починаючи з 1989 р., за запрошенням професора В.І. Чопика, М.М. Федорончук бере активну участь у роботі міжнародного колективу з підготовки багатотомного видання "Atlas Florae Europaeae – Distribution of Vascular Plants in Europe" (з координаційним центром у м. Гельсінкі, Фінляндія). За його активної участі та авторства, матеріали з України увійшли до багатьох томів цього видання: т. 8 (1989), т. 9 (1991), т. 10 (1994), т. 11 (1996), т. 12 (1999), т. 13 (2004), т. 14 (2007), т. 15 (2010), т. 16 (2013.), т. 17 (2018). Загалом науковий доробок М.М. Федорончука складає понад 300 наукових праць, з яких більше 20 – монографії, в яких він є автором та співавтором.

Всі ці праці були б неможливі без експедиційної активності ювіляра, який вивчав рослини безпосередньо в природі та збирав значні гербарні матеріали. Часом один, часом з колегами-дослідниками, Микола Михайлович пройшов сотні кілометрів по рівнинах і горах від рідної України до далекого зарубіжжя. Географія його досліджень, крім Карпат, Поділля, Середньої Наддніпрянщини та Криму, включає Балкани, Кавказ, Алтай, Памір, Тянь-Шань, Сибір, Середню Азію. Згадуючи про експедиції з М.М. Федорончуком до Таджикистану, професор С.М. Зиман розповідає, що більша частина цих поїздок були фізично вкрай важкими, адже працювали переважно у високогір'ї, на великих висотах, долали значні відстані, круті схили та осипи, бурхливі гірські струмки та річки, неочікувані сніги, часом під проливними дощами.

Але у всіх цих нелегких ситуаціях надійним плечем був Микола Михайлович.

В Інституті М.М. Федорончук веде підготовку молодих спеціалістів, серед його учнів: к.б.н. І.Г. Ольшанський, О.І. Красняк, к.б.н. О.А. Ярова, Н.М. Белемець, Н.Б. Клімович. Як науковий керівник, М.М. Федорончук надає своїм аспірантам у значній мірі свободу щодо вибору теми, цілі й завдань дисертаційної роботи, методів дослідження й розробки експедиційних маршрутів, що сприяє створенню й підтримці творчої атмосфери, якомога повній реалізації їхнього наукового потенціалу. Водночас, Микола Михайлович ставиться до термінів і якості виконання робіт дуже прискіпливо і відповідально.

Багато зусиль ювіляр приділяє роботі спеціалізованих вчених рад Інституту ботаніки та Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Він є членом редколегії "Українського ботанічного журналу" та низки інших наукових видань і збірників. За сумлінну працю Миколу Михайловича відзначено грамотами НАН України.

Тож разом з нами Миколу Михайловича вітають зі славним ювілеєм колеги з Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди та вся спільнота Українського ботанічного товариства, з найкращими побажаннями міцного здоров'я, незгасимої любові до природи та науки, невичерпних ідей для нових публікацій, подорожей, нових вдячних учнів і домашнього затишку.

*І.І. ЧОРНЕЙ, І.Г. ОЛЬШАНСЬКИЙ,
Н.М. ШИЯН, О.І. КРАСНЯК, С.Л. МОСЯКІН*